

Ur Arkiv 1 (1972)

Gunnar Olofsson

SSU – socialdemokratins rekrytskola?

I avhandlingar och minnesskrifter över Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund återkommer ofta föreställningen om SSU som socialdemokratins ”rekrytskola”.¹ Jag tror att man med fördel kan resonera om SSU, dess organisations struktur och organisationsproblem, dess förhållande till det socialdemokratiska partiet och de fackliga organisationerna just i termer av *rekrytskola*. Detta uttrycks första associationer leder till soldatutbildning och värnplikt (”rekryten”). Den tråden ämnar jag inte följa i fortsättningen. Uttrycket är en sammanställning av två begrepp, *rekrytering* resp. *skolning*. Detta begreppspar anser jag vara fruktbart när det gäller att analysera den socialdemokratiska ungdomsrörelsen.

De resonemang jag här kommer att föra skall i första hand ses som ett sätt att finna en teoretisk ram för en del av de resultat som redovisas i den hittills enda systematiska undersökningen av SSU:s organisation som finns, Carl-Gunnar Peterssens bok *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund 1917-1967*.² En del material hämtas också från min egen undersökning av 1969 års socialdemokratiska partikongressdelegater.³

Peterssens bok är en genomgång av SSU:s organisationsstruktur och hur den historiskt har utvecklats. Utöver konventionellt källmaterial (protokoll och tryckt material) har han gjort två undersökningar i intervju- och enkätform: dels en som rör samtliga förbundsstyrelseledamöter under tiden 1917-67 (yrkeskarriär och politisk d:o, m.m.) dels en på deltagarna vid 1967 års SSU-kongress (som bl.a. gäller ombudens syn på en rad organisationsfrågor, men också deras bakgrund i SSU, socialt etc.) En del av hans tabeller kommer jag att använda i fortsättningen för att illustrera mina egna resonemang. Peterssens teoretiska utgångspunkter är tämligen kortfattat formulerade.⁴ Förhållandet mellan ungdomsförbund–parti anges som följande: ”Ett ungdomsförbunds roll i detta sammanhang omfattar inte bara rekryteringen av egna medlemmar och förtroendemän. Dess aktivitet har också syftet att medverka i moderpartiernas rekryteringsprocess. (...) Strävan att trygga återväxten och att få kontakt med så många

¹ Så säger t.ex. en av SSU:s krönikörer, Hilding Färm, att SSU under 1920-talet lyckades konsolidera ... ”sin ställning som den demokratiska arbetarrörelsens rekrytskola”... , Hilding Färm, *SSU i krigs- och efterkrigstid* (Stockholm 1957), s. 17.

² Carl-Gunnar Petersson, *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund 1917-1967. En organisationsstudie* (Stockholm 1970). En mera omfattande version lades fram som licentiatavhandling i statskunskap vid Lunds universitet, vårterminen 1969 (*Sveriges Socialdemokratiska ungdomsförbund 1917-1967*). Tidigare historiker över SSU är Tage Lindbom, *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige* (Stockholm 1945), Hilding Färms i not 1 nämnda arbete och Kaj Axelssons, *Ungdom i en föränderlig värld* (Stockholm 1967). Lindboms arbete behandlar i sin huvuddel de båda förbund som existerade före SSU – Socialistiska ungdomsförbundet som sprängdes 1903 och det då bildade Socialdemokratiska ungdomsförbundet (SDUF) som vid partisprängningen 1917 till sin helt överväldigande del gick till vänstern och som 1921 bytte namn till Sveriges kommunistiska ungdomsförbund. Färm och Axelsson behandlar enbart SSU – Färm redogör för vissa politiska frågor behandling i och av SSU (kultur- och skolpolitiken, de allmänna ungdomsproblemen, försvarsfrågorna och de internationella problemen) medan Axelssons framställning främst är ett kåseri. Jag har i en tidigare artikel försökt ge en bild av några huvuddrag i SSU:s utveckling visavi partiet och dess ställning idag i förhållande till de olika komponenterna i den socialdemokratiska ”koncernen”. Se Jan Annerstedt – Claes-Göran Jönsson – Gunnar Olofsson, ”Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU)”, *Zenit* nr 17 (mars–april 1970) ss. 4-18.

³ Jag har i samband med mitt avhandlingsarbete samlat in material om ombuden vid 1969 års socialdemokratiska partikongress. För en redogörelse för materialet, se *PM ang. undersökningen ”Ombuden vid 1969 års socialdemokratiska partikongress”* (stencil, 1971).

⁴ Petersson, a.a., ss. 5-7. De funktioner för ett ungdomsförbund som Petersson diskuterar är politisk socialisation, politisk rekrytering och artikulering av politiska intressen.

väljargrupper som möjligt har lett till att samtliga partier har ungdomsförbund.”⁵ Dessa formuleringar är såvitt jag kan se i sig riktiga – en del av dem återkommer i mina resonemang nedan – men de ger inte någon ledtråd till vad som är specifikt för SSU som ett *socialdemokratiskt* ungdomsförbund.

Vi skall först se lite närmare på de föreställningar som ligger bakom denna användning av begreppet rekrytering. Utgångspunkten är att en organisation har en ganska smal och systematiserad uppsättning av regler, idéer och föreställningar som styr dess arbete. Dessa idéer och föreställningar finns mer eller mindre utvecklade hos olika grupper av tänkbara nya medlemmar. Kan nu rekryteringen riktas så att man bara får in dem vars idé- och föreställningsvärld är mest i harmoni med organisationens, behövs mindre ansträngningar vad gäller skolning av dessa medlemmar för att nå samma grad av effektivitet/homogenitet i organisationen än vad som varit fallet vid ett helt slumpmässigt inflöde i organisationen.

Rekrytering–skolning

Sambandet mellan rekrytering och skolning vad gäller en organisation och dess effektivitet har i den sociologiska litteraturen framställts enligt tabell 1.⁶

Tabell 1. Samband mellan rekrytering, skolning och en organisations effektivitet/kvalitet

		Rekrytering	
		Snävt urval	Brett urval
Skolning	intensiv	Hög kvalitet	Medel
	svag	Medel	låg

Begreppsparet rekrytering-skolning kan användas för att förstå en del processer inom SSU – inflöde, avgång, förändring av skolningens inriktning över tiden etc (se nedan).

Innan dess måste vi emellertid noggrannare se på rekryteringsbegreppet. Det kan vad gäller analysen av SSU användas för att belysa två processer. Den ena rör problemet SSU och dess nominella rekryteringsunderlag – ungdomar i åldern 15-30 år – och det andra SSU:s roll för rekryteringen av aktivister/ledare/funktionärer inom det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen.

SSU:s rekryteringsunderlag och rekryteringsfält

Det är en banalitet att säga att ungdomen som åldersgrupp är SSU:s rekryteringsunderlag – det hörs ju om inte annat på namnet och framgår av stadgarna. Men det är inte ungdomen som helhet som är organisationens *rekryteringsfält* – om vi alltså tills vidare ser processen ur organisationens perspektiv – utan bara en del av den. Rekryteringsfältets utseende bestäms av ”distansen” mellan å ena sidan organisationens uppsättning av idéer och föreställningar (organisationens ideologi) och de blivande medlemmarnas ideologi. Vissa ungdomsgruppers ideologi är så bestämd att de är ”lämpliga” som nya medlemmar ur organisationens synpunkt. Vi antar denna ideologi som bestämd av den egna yrkessituationen, föräldrarnas yrke och föräldrarnas politiska sympatier och aktivitet, social och politisk miljö i stort. Rekryteringsfältet består då av olika ungdomsgrupper vilkas ideologi vid ungefär 15-20-årsåldern är i olika

⁵ Ibid. s. 6.

⁶ Tabellen är tagen från Amitai Etzioni, *A Comparative Analysis of Complex Organizations* (Glencoe, Ill., 1961), s. 159. Etzioni använder begreppen selektion och socialisering. Jag har istället valt att ange selektion i termer av rekryteringsbredd, för att på så sätt knyta ihop detta resonemang med resten av framställningen. I stället för det allmänna begreppet ”socialization”, som bl.a. inbegriper uppfostran inom familjens ram har jag valt det organisatoriskt mer precisa uttrycket ”skolning”. När det gäller en organisation av SSU:s karaktär blir ju också ett uttryck som socialisering – med dess dubbla innebörd – förvirrande om man vill koncentrera sig på de organisatoriska processerna.

grad ”homolog” med SSU:s. En förändring av SSU:s uppsättning av idéer, föreställningar och organisatoriska regler ändrar då också rekryteringsfältets balans. På samma sätt skall då en krympning av rekryteringsfältets närmaste grupper återspeglas i minskning av tillflöde av nya medlemmar, och så frammana en förändring i ideologin. Enligt resonemanget ovan kan en ökad insats av skolning överbrygga en ökad distans mellan den hos de rekryterade medlemmarna givna ideologin och organisationens. Vi skall nedan illustrera de här tankegångarna genom att peka på hur förändringar i rekryteringsfältet återspeglas i organisationens ideologiska framtoning, och skolningens inriktning.

Hur definierar vi då rekryteringsfältet och får fram vad man skulle kunna kalla den mest sannolika rekryteringsgruppen till SSU? Det förutsätter att vi utgår från SSU:s funktion, dess ideologi och organisatoriska realitet. För vårt syfte räcker en mycket ungefärlig precisering av denna enligt ungefär följande, efter Peterssons mönster: Dess syfte är att medverka i moderpartiets rekrytering av väljare, medlemmar, förtroendemän, ledare och funktionärer. Detta innebär skolning i socialdemokratisk ideologi och organisatorisk praktik, och en inre och yttre politisk aktivitet i överensstämmelse med dessa krav.⁷ Dvs SSU:s funktion definieras med hänsyn tagen till den (föreliggande) socialdemokratiska organisationsstrukturens existens och dess reproduktionsförutsättningar.

Den grupp ungdomar som är förmånligast placerad på rekryteringsfältet (ur SSU:s perspektiv) är alltså den som har den mest homogena socialdemokratiska miljön, där så många som möjligt av de ideologibestämmande faktorerna pekar i samma riktning.

När föräldrarna är arbetare, medlemmar av och aktiva i SAP och fackföreningsrörelsen påverkar detta starkt barnens sympatier i socialdemokratisk riktning.⁸ Men det är inte bara bakgrunden som är viktig. Den sociala situation som ungdomarna lever och verkar i under sina senare tonår präglar starkt deras politiska uppfattning. Vi kan urskilja tre olika situationer som i olika grad stöder eller hämmar utvecklandet av en socialdemokratisk åskådning – fabrik, kontor, skola.

A. *Arbetsplats/Fabrik*. Här avses arbetsplatser som fackligt organiseras av LO (tillverkningsindustri etc). Fackföreningen är här den dominerande politisk-ideologiska organisationen, den ideologiska apparaten.⁹ LO-fackföreningen ger en politisk närvaro på jobbet som går i socialdemokratisk riktning.

B. *Arbetsplats/Kontor*. Här avses kontor, förvaltningar, verk m. fl. tjänstemannamiljöer. Finns en facklig organisation är den inte från ett LO-förbund utan återfinns i TCO. Den fackliga närvaron är på dessa arbetsplatser inte på långt när så påtaglig som i fall A, och pekar inte heller så entydigt i socialdemokratisk riktning.

C. *Skolan*. Det finns ingen organisation som kan erinra om fackföreningen. Den ideologiska närvaro som finns är snarare av borgerligt slag (lärare, läromedel).

Den mest homogena miljön är arbetsplatser i form av fabriker med fackföreningen som dominerande ideologisk apparat. Dess klimat är homologt med SSU:s. En mindre kongenial miljö är skolan (som i sin tur närmare får delas in i gymnasium, fackskola och yrkesskola för

⁷ En närmare precisering kräver en exaktare definition av socialdemokratiska partier med dess specifika förhållande till arbetarklassen och dess fackliga organisationer. Se även Petersson, a.a., s. 5.

⁸ Jag hänvisar här till Bo Särilviks olika uppsatser och t.ex. Lars Rudebecks sammanfattning i ”Det politiska systemet i Sverige”, i E. Dahlström (red.) *Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning* (Stockholm, 1969), ss. 455-506, avsnitt 13.2.

⁹ För en närmare diskussion av begreppet om statens ideologiska apparater, se Louis Althusser, ”Ideologie et Appareils Idéologiques d’Etat (Notes pour une Recherche)”, *La Pensée* nr 151 (juni 1970), ss. 3-38. Se även kommentar i Nicos Poulantzas, *Fascisme et dictature* (Paris 1970), ss. 327-338.

diskussionen om 60-talet). Den är, genom att den förmedlar politiska kunskaper, under vissa betingelser mera politiserbar än kontor o.dyl. som är tämligen opolitiska miljöer.

Vissa ortstyper är uppenbarligen mer kongeniala för socialdemokratisk organisation och ideologi än andra. Det gäller industristäder och s. k. industribygder på landsbygden (bruken). Jan Lindhagen och Macke Nilsson argumenterar ingående för denna tes i sin bok om *Hotet mot arbetarrörelsen* och lämnar också exempel på de sociala mekanismer som gör tesen trolig.¹⁰

Enligt dessa resonemang skulle SSU:s ”naturliga” rekryteringsunderlag bli: unga arbetare, med socialdemokratiskt och fackligt aktiva föräldrar, som lever i industriort eller industristad, och som härigenom är präglade av en tämligen homogen socialdemokratisk miljö.

Skolningen

Med dessa inledande anmärkningar kan vi nu återvända till resonemangen om samspelet mellan rekrytering och skolning. Vad menas då med begreppet skolning? I den mening jag här använder det är det fråga om en organisations – dvs SSU:s – ansträngningar att bibringa sina rekryter och medlemmar (om skolningen ses som fortlöpande) den ideologi och de färdigheter som krävs för dess reproduktion, organisationens fortbestånd och för att den skall fylla sin roll i förhållande till parti och fackföreningsrörelse. När det gäller ideologin består skolningen i att minska ”avståndet” mellan den ideologi som rekryterna för med sig och den som är organisationens – är ”avståndet” dem emellan för stort kommer rekrytering ej att ske.

Antar vi som utgångspunkt en rekrytering som är så homogen som den ovan skisserade, blir skolningens roll tvåfaldig

- dels att förstärka, utveckla och precisera den hos rekryten givna ideologin;
- dels att tillföra en praktisk komponent i form av organisatoriska färdigheter, tekniskt kunnande (organisationskunskap, sammanträdesteknik etc).

Genom parallelliteten mellan den givna ideologin hos rekryten och organisationens reproduktionskrav blir i detta fall skolningens roll *förstärkande* och specificerande snarare än omskapande och ett brott med tidigare föreställningar. Intensiteten i skolningen – mätt i det ”avstånd” mellan givna och önskad ideologi som föreligger – blir inte särskilt hög. Som kontrast kan vi här jämföra med läget i en kommunistisk parti- eller ungdomsorganisation, där tonvikten tydligt ligger på omskapande/förändring i förhållande till den ”givna” ideologin.¹¹

Underförstått i det ovanstående är en idé om att den normala skolningsproceduren i SSU är avpassad efter den ovan definierade ”normala” rekryteringen. Vi kan illustrera det resonemanget genom att peka på vad som blir följden för skolningens del – dvs för dess objektiva villkor, definierade efter rekryteringsfältets struktur – då vi möter olika avvikelser från det antagna normalfallet.

Social och politisk bakgrund. Vilka blir villkoren för skolningsprocessen när rekryternas politiska bakgrund är borgerlig? Vi har inte, som är fallet för rekryter ur homogen socialdemokratisk miljö, harmoni mellan bakgrundens/miljöns och organisationens ideologi. ”Distansen” mellan den ideologi som rekryten utgår från och organisationens är alltså stor. För att uppnå samma resultat – dvs grad av närmande till organisationens ideologi – måste organisationen lägga större vikt vid uppammandet och inskräpandet av sin ideologi. Balansen mellan ideologi

¹⁰ Jan Lindhagen – Macke Nilsson, *Hotet mot arbetarrörelsen* (Stockholm 1970). Författarna tar upp bruksorten som modell och pekar på enheten mellan fackförening, politisk aktivitet och vardagslivets verklighet. Miljön präglas av likheten mellan arbetarna och den för alla så tydliga och klara distansen till bruksledningen.

¹¹ Se t.ex. Lenins tidiga arbete *Vad bör göras?* och Henri Lefebvres systematisering i *Lenins tänkande* (Stockholm 1971), ss. 156-217.

och politisk teknik bör då förskjutas åt ideologins håll.¹² Den kraftiga dos av ideologi som här blir nödvändig kan förmedlas antingen i organisatoriskt strukturerade former (kurser, studie-cirklar etc) eller som individuell tillägnelse (läsning, enskilda studier, diskussioner etc).

Ett historiskt intressant fall rör den grupp av unga jordbrukare och jordbruksarbetare som under tiden mellan 1931 och 1934 rekryterades till SSU. Det skedde i en kampanjsituation när man till kongressen 1934 ville få 100.000 medlemmar. Det var också en politisk situation vari socialdemokratin som parti hade en viss förankring bland bönderna, både väljarmässigt och organisatoriskt.¹³ Medlemmarna i klubbar i s. k. jordbruksbygd hade kort tid i organisationen, klubbarna hade mycket kraftig medlemsomsättning och många sådana klubbar dog undan efter 1934.¹⁴ För denna grupp – i synnerhet för de som inte är lant- eller skogsarbetare, utan småbrukare, hemmasöner etc – föreligger ett markant ”avstånd” mellan given ideologi och SSU-organisationens, ett ”avstånd” som också, enligt antagandena ovan, bör ta sig uttryck i en hög organisatorisk dödlighet.

Ortstyp. Det är en markerad skillnad mellan SSU:s ställning i dess s. a. s. ”naturliga” fästen, som de definierades ovan och andra ortstyper, särskilt större städer. Ser vi till medlemsundersökningarna får vi följande bild (tabell 2).

Tabell 2. SSU:s medlemsantal i procent av åldersgruppen 15-30 år i olika ortstyper.

Ortstyp	Undersökningsår	
	1/1 1938	1/1 1944
Jordbruksbygd	4.5	5.3
Blandade bygder	7.2	7.8
Industribygder	11.8	11.3
Städerna totalt	3.4	2.8
varav de tre storstäderna	1.7	1.3

Källa: *Medlemsundersökningarna 1937 och 1943*

Som framgår av tabellen har SSU haft svårt att få fäste i storstäderna, något som också orsakat bekymrade utläggningar hos SSU:s krönikörer om organisationens ”storstadsproblem”. Att nu en större del av SSU:s medlemmar finns i storstäderna än tidigare beror på att SSU:s andel av åldersgruppen 15-30 har sjunkit från att under tiden 1932-1958 varit kring ca 6 % till att 1964 vara 3.1 och 1967 ca 3.8 % och att avfolkningen drabbat de områden som varit SSU:s fästen (den industrialiserade landsbygden). Någon ökning av SSU:s organisationsprocent av storstadsungdomen har inte skett. När den ekonomiska utvecklingen slår ut SSU:s (och därmed SAP:s) ”naturliga fästen” tunnas också SSU-organisationen ut.

Skolungdomens ställning. Vi kan för perioden 1955 till 1965 notera en kraftig ökning av andelen studerande i organisationen. Enligt medlemsundersökningarna steg den från att ha

¹² Idén till distinktionen har jag hämtat från Franz Schurmann, *Ideology and Organization in Communist China* (Berkeley & Los Angeles 1968), som bl.a. diskuterar begreppen ”ren” och ”praktisk” ideologi hos KKP.

¹³ Böndernas ökade andel av socialdemokratins valmanskår kring 30-talets mitt framhävs av Leif Lewin i hans analys *Den svenska valmanskåren 1887-1968* (stencil 1971 – arbetet kommer att tryckas på engelska). Se även Sten Johanssons analys av en norrlandsby i ”Om revisionismen som metod för samhällsförändring”, *Zenit* 5/67, ss. 69-78.

¹⁴ Se uppgifter i medlemsundersökningarna från 1937 och 1943 om genomsnittlig medlemstid i klubbar i olika områden där jordbruksbygderna visar lägst genomsnittstid och kraftigast medlemsomsättning; John Landgren, *En rörelse i siffror* (Stockholm 1939) resp. Nils Ragnå, *SSU. Medlemsbeståndet i sifferbelysning* (Stockholm 1945). Under denna period är, såvitt jag kan förstå, rörligheten bland ungdomen inte en tillräcklig förklaring till den snabba omsättningen i jordbruksbygdernas klubbar. Här har det inte funnits möjlighet att beakta skillnaderna inom den s.k. jordbrukargruppen, skillnaden mellan lant- och skogsarbetare å ena sidan, yngre bönder och hemmasöner och hemmadöttrar å den andra.

varit 7 % 1955 till att bli 32 % 1965.¹⁵ De uppgifter som finns för tiden därefter tyder på att den utvecklingen har fortsatt och kanske t. o. m. accelererat.¹⁶ Vad innebär det för organisationens skolningsansträngningar att en så pass stor del av medlemmarna går, eller har gått i gymnasium? Av de resonemang som förts ovan bör ur detta följa en kraftigare inriktning på den politiska ideologins problem. Den homogena socialdemokratiska miljön (föräldrabakgrund, fackföreningspräglad miljö) finns inte för handen här. Också för att möta skolsystemets ideologiska tryck (i den utsträckning som detta inte är i harmoni med SSU:s ideologi) krävs en förskjutning av balansen till ideologins fördel. Under sextiotalets senare hälft tillkommer också en rad organisationer till vänster om SSU som aktualiserar sådana frågor (imperialismen, socialismens teori etc) och som tvingar fram en inriktning på dem från SSU:s sida. De begränsningar som finns i SSU som socialdemokratisk organisation vad gäller ställningstagande till dessa problem gör att utflödet till grupper till vänster om SSU är ett problem. SSU:s skepsis och motvilja mot tvärpolitiska organisationer av typ FNL-grupper bottenar till viss del i risken för medlemsavtappning. Den hårda satsningen på ideologisk skolning och debatt som var SSU:s signum under 20-talet var en avgränsnings- och isoleringsmekanism mot det då mäktiga kommunistiska ungdomsförbundet, och situationen har sedan mitten av sextiotalet delvis blivit liknande.

Hur stor del av SSU:s aktivister har då tillbringat tiden 15-19 år i skola, dvs gymnasium? Petersson lämnar uppgifter i sin studie av ombuden vid 1967 års SSU-kongress som kan ge en viss vägledning. Av ombuden var minst 34 % antingen studerande på gymnasium eller hade tagit studentexamen.¹⁶ Ju yngre ombuden var desto högre utbildning hade de. Men man ser också ett annat fenomen i Peterssons data som är intressant i detta sammanhang. Han gör en sammanställning av sambandet mellan ombudens ålder och hemmets sociala miljö. Resultatet framgår av tabell 3.

Tabell 3. Ombuden vid 1967 års SSU-kongress: ålder och ursprung.

Ålder	Föräldrar Socialgrupp I+II%	Föräldrar Socialgrupp III i %	Antal
15-19	50	50	(85)
20-24	37	63	(142)
25–	27	73	(66)

Källa: C-G Petersson, a.a., s. 90.

Är de yngre ombuden representativa för sin ålderskategori bland medlemmarna pekar Peterssons material på att de i högre utsträckning kommer från icke-arbetarmiljö och att de ofta har högre utbildning (dvs går i skola under denna tid).¹⁷ Ser vi till samspelet mellan bakgrund och sysselsättning mellan åren 15-19 kan man notera förskjutningar från cellerna 7, 8, 9 till ett markant inslag av cell 3 och 6 i SSU:s medlemsstock enligt schemat i tabell 4.

¹⁵ Petersson, a.a., s. 97; jämför även s. 98. Martin Lindblom menar i sin artikel "Får jag lov, eller ska vi snacka politik?", *Socialistiskt Forum* 2/1971, s. 9, att siffran idag är ca 40 %.

¹⁶ När det gäller utbildning har Petersson fört samman grundskola och gymnasium i kategorin högre utbildning – dvs. nästan alla i den yngsta åldersgruppen kommer per definition i kategori högre utbildning på grund av grundskolans utbredning. Antalet gymnasister i genomgången av ombudens yrke visar på 91 gymnasiestuderanden, och merparten får rimligen antas hamna i åldersgruppen 15-19 år (s. 98.).

¹⁷ Hög social bakgrund ger ett försprång i tidig politisk aktivitet – se t.ex. Walter Korpis analys av vänster-sympatier bland studenterna i Umeå och skillnaden mellan de föreningsaktiva och sympatisörerna, i *Sociologisk Forskning* 4/1969, "Vänsterstudenterna: Barn av borgare eller proletariat?", ss. 268-296. Organisatorisk aktivitet kan med åren kanske antas minska försprånget i en organisation av SSU:s typ. Dock tycks skillnaden i Peterssons material vara alltför stor för att helt förklaras av ett sådant antagande.

Tabell 4. Social och politisk bakgrund versus SSU-medlemmarnas sysselsättning under åren 15-19.

Åren 15-19 tillbringas i	Föräldrars socialgrupp			
	Socialgrupp I+II		Socialgrupp III	
	Politiska symp. Soc.dem.	Borg.	Politiska symp. Soc.dem.	Borg.
Fabrik	1	4	7	10
Kontor	2	5	8	11
Gymnasium	3	6	9	12

Denna förskjutning i sammansättningen av SSU:s medlemsmassa till att rymma allt fler i cellerna 3, 6 och 9 har uppenbarligen en stor betydelse för förståelsen av förändringar i SSU:s verksamhetsinriktning. Betydelsen av koncentrationen av medlemsunderlaget till cellerna 3, 6, 9 accentueras av ålderssammansättningen av medlemsstocken i SSU. Den har inneburit att en allt större del av medlemmarna är under 20 år (se tabell 5).

Tabell 5. Andel medlemmar i SSU som är under 20 år i procent.

	1931	1934	1937	1943	1955	1965
-17 år			21	13	23	25
18-19 år	36	37	17	17	18	26

Källa: Medlemsundersökningarna.¹⁸

Från att under 30-talet ha utgjort en dryg tredjedel av medlemsstocken utgör vid mitten av 60-talet medlemmarna under 20 år mer än hälften av det totala medlemsunderlaget. Ser vi till männen i medlemsskaran har andelen som är 25 år eller äldre sjunkit kraftigt från 32 % år 1937, 39 % 1943, 31 % 1955 till 16 % 1965.¹⁹ Tendensen i SSU:s medlemssammansättning går från den yngre industriarbetaren som typfall till den tonårige gymnasisten som dessutom i allt högre utsträckning kommer från icke-arbetar-miljö.

SSU:s roll i den socialdemokratiska apparatens reproduktion

Det som jag ovan sökt beskriva och analysera, SSU:s förhållande till sitt rekryteringsunderlag och de mekanismer som bestämmer dess rekryteringsfälts struktur, bestäms i sin tur av förhållandet mellan SSU och den socialdemokratiska apparatens olika delar. I genomgången nedan kommer jag främst att ta fasta på relationen mellan SSU och det socialdemokratiska partiet. Den övergripande föreställningsram jag här placerar mina resonemang i är reproduktionsförhållandena för SAP som parti och organisation. Dessa bestäms i sin tur av den dubbla relationen, dels till arbetarklassen, dels till statsapparaten i dess olika skepnader.²⁰ Med detta som ram skall vi nu närmare se på artikuleringen av SSU i förhållande till den socialdemokratiska organisationen.

Den första aspekten är att se SSU som den organisatoriska ramen för socialdemokratins politisk-ideologiska aktivitet visavi ungdomen som kategori. I denna mening kan man jämföra ungdomsorganisationen med andra av socialdemokratins s. k. "sido-organisationer" (kvinnoförbundet, broderskapsrörelsen och tidigare studentförbundet). För dessa organisationer gäller två saker:

¹⁸ Medlemsundersökningarna som här avses, är Landgrens och Ragnås broschyrer, som återopades i not 14 (1937 resp. 1943). Data för 1955 och 1965 finns sammanfattade i verksamhetsberättelsen för perioden 1964-66, ss. 18-21.

¹⁹ Verksamhetsberättelse 1964-1966, s. 21.

²⁰ Jag hänvisar här till en senare analys av socialdemokratins karaktäristika.

- dels skall de formulera partiets paroller på ett sätt som är avpassat efter gruppens läge och på ett för den begripligt språk, dvs att effektivt *föra fram* just de av *partiets paroller* och programpunkter som är tillämpliga för skiktet/ gruppen;
- dels *organisera* gruppen i partiets intresse.

Organiseringsgraden i procent av rekryteringsunderlaget blir ett mått på i hur hög grad man ”lyckas”, i sidoorganisationsmening. I procent av alla ungdomar mellan 15-30 år har SSU under 30-40 och 50-talen nått mellan 5 och 7 %. Utvecklingen har därefter sackat, 1961 nådde man 3,7 %; 1964 3,1 %; 1967 3,8 %.²¹ Effektiv organisering förutsätter en viss stabilitet i organisationen, dvs att medlemmarna är aktiva i den under en längre tid. Just instabiliteten i organisationen har dock varit ett av SSU:s stora problem genom tiderna. Tabell 6 visar medlemmarnas genomsnittliga tid i organisationen.

Tabell 6. Medlemmarnas genomsnittliga medlemstid i SSU vid fyra undersökningstillfällen.

Undersökningsår	Tid som medlem i SSU		
	Mindre än 3 år i %	3-5 år i %	mer än 5 år i %
1937	58	19	23
1943	52	17	30
1955	47	17	36
1965	63	17	20

Källa: Medlemsundersökningarna 1937-1965.

Ett kraftigt in- resp. utflöde ur organisationen påverkar givetvis den andel av en årskull som någon gång varit medlem i organisationen.²² De kvarblivande effekterna av organisationstillvaron är däremot klart beroende av den tid man varit (aktiv) medlem eller ledamot i styrelse.

En sido- eller särorganisation till ett parti kan också ses som en karriärmöjlighet som är alternativ och parallell till den som partiet i sig erbjuder. Kvinnoförbundens roll i det svenska partiväsendet är till en del denna. SSU har här en särställning i förhållande till partiet genom att det i princip omsluter hela nyrekryteringsunderlaget till partiet. Organisationens effektivitet som karriärstruktur är då beroende på i hur hög grad den kan kontrollera tillflödet, dvs hur oumbärlig organisationen är för skolningen av nya krafter. Vilka alternativa möjligheter har socialdemokratin att klara skolningen av unga politiker/funktionärer? De övriga skolningsinstrument som finns – väl främst inom fackföreningsrörelsen – kan också ses som ett medel att förhindra att SSU monopoliserar skolningen.

En del av sido-organisationsresonemanget är att se dessa organisationer också som intresseorganisationer för dess medlemmar. SSU betraktas då som en intresseorganisation för yngre socialdemokrater, för en ny generation maktutövare. Som karriärstruktur är den inte begränsad till de strikt politiska posterna – positioner i kommuner, landsting, riksdag – utan innefattar också den statliga och kommunala apparaten. Föryngringskampanjerna i mitten av 60-talet – unga kandidaters lansering – faller in i det första mönstret. SSU:s betydelse som språngbräda för poster i statlig och kommunal förvaltning är väl omvitnad. Petersson

²¹ Petersson, a.a., s. 20.

Lägger man samman alla som varit med någon tid i SSU torde man få en siffra som inte alltför mycket skiljer sig från dem som är medlemmar i SAP i egentlig mening, dvs de enskilt anslutna plus den del av de kollektivt anslutna som skulle anslutit sig enskilt om kollektivanslutningen ej funnits. Problemet när det gäller att uppskatta det sammanlagda antalet SSU-medlemmar genom tiderna är kanske främst att få ett grepp om hur många som anslutit sig till olika klubbar vid olika tidpunkter (eller t.o.m. samma klubb). Jämför Annie Kriegels diskussion om dessa problem i samband med analysen av utvecklingen av det franska kommunistpartiets medlemskader. Annie Kriegel, *Les Communistes Français* (Paris 1968), särskilt ss. 32-35.

²² Petersson, a.a., s. 60.

sammanfattar i sin analys av förbundsstyrelseledamöternas karriär efter tiden i SSU med att säga: ”Uppenbart är, att ungdomsförbundet varit en väsentlig språngbräda för många till höga befattningar inom förvaltning och organisationsliv.” Inemot hälften av de 173 förbundsstyrelseledamöter vars karriäröden Petersson har följt har hamnat i socialgrupp I, med de tyngsta posterna för grupperna tjänstemän av högre grad i allmän tjänst och högre förvaltningspersonal i enskild tjänst (inkl. organisationer).²³

Förhållandet SSU-SAP

För att analysera förhållandet mellan SSU och den socialdemokratiska apparaten i stort behöver vi göra en enkel uppdelning av SSU-medlemmarna i olika kategorier för att se hur dessa resp. kategorier passar in i exempelvis det socialdemokratiska partiets struktur. Vi kan här tillämpa en för SSU:s förhållanden avpassad version av Duvergers klassiska indelning av ett partis medlemsmassa.²⁴ Ser vi till medlemmarna som slutprodukt när de passerat igenom SSU kan vi dela in dem i följande grupper:

- *passiva medlemmar*. De har betalt sin avgift, men inte aktivt deltagit i organisationens arbete. Det är en viktig och förmodligen stor grupp. Deras roll är att betala medlemsavgifter, att vara ett organisationens instrument utåt (erhåller dess material, *Frihet*, klubbmeddelanden etc). Gruppen är också viktig som medlemsunderlag för ansökningar om statliga, landstings- och kommunala bidrag till organisationen för betalande av funktionärs- och verksamhetsbidrag.

- *aktiva medlemmar*. Denna grupp bildar organisationens kärna, och ur denna rekryteras ledningsgrupperna. Denna grups omfång vore det bästa måttet på en organisations styrka. Det är de medlemmar som aktivt deltar i det politiska arbetet, kurser och studiecirkel. De kommer härigenom – som genomsnitt – att ligga närmare organisationens ideologi och målsättning än de passiva medlemmarna.

- *klubb- och kretsledning*. Det är här fråga om aktivister på lokalplanet som genom sin verksamhet får tillägna sig ett stort mått av organisatoriska färdigheter av politisk teknik som den definierades ovan. Här sker ibland – särskilt gäller detta ordförandena i klubbarna - direkt överflyttning till ledande organ i arbetarkommunerna.

- *distrikts- och förbundsledning*. Det är här fråga om själva den egentliga ledningsgruppen inom organisationen vilken mellan kongresserna definierar SSU:s organisatoriska linje och version av den socialdemokratiska ideologin.

Även här sker en viss överflyttning till parallella organ i partiet (distriktsordförande till partiets distriktsstyrelser etc).

Utöver medlemmarna tillkommer en femte grupp, nämligen SSU:s *funktionärer*. De har, vilket Peterssons undersökning visar, en solid bakgrund i SSU (en medlemstid på genomsnitt 6 år). SSU:s funktionärer är en viktig rekryteringskälla för fackföreningsrörelsen, men också för partiet, HSB etc: ”Omsättningen bland funktionärerna är omfattande. Distriktsombudsmännen stannar som regel inte kvar på sina befattningar mer än ett eller två år. Inom exempelvis de fackliga organisationerna erbjudes ombudsmännen bättre ekonomiska villkor som gör,

²³ Ibid. tabell 24, s. 60. Se även tabell 8 i denna uppsats.

²⁴ Duverger talar om att man i inom ett parti kan finna medlemmar av flera slag, och att man kan resonera om olika skikt av ett partis medlemmar/sympatisörer som är i olika grad knutna till partiet. Partiet kan åskådliggöras med en serie koncentriska cirkel som utifrån och inåt består av: sympatisörer/väljare, medlemmar, militanter/aktivister, propagandister. Därtill kommer partiledningen och dess inre strukturering. Se Maurice Duverger, *Political Parties* (London 1965) kap. II och III, särskilt s. 90 ff.

att de lämnar ungdomsförbundet. Tjänstgöringen inom ungdomsförbundet anses i sådana sammanhang som mycket meriterande.”²⁵

Vad gäller parti- och fackföreningsrörelse kan vi på liknande sätt skilja ut följande grupper:

- *passiv medlem/väljare.*
- *valarbetareaktivist.*
- *poster och uppdrag lokalt i arbetarkommun, fackföreningar etc.*
- *facklig eller politisk ledare* (distriktsstyrelser, större FCO och arbetarkommuner, förbundsledningar etc).
- *funktionärer* (ombudsmän i partiet och den fackliga apparaten etc).

Vi kan i en tabell kombinera slutstationen i SSU-karriären med den position man senare erövrar i den partimässiga/fackliga strukturen (tabell 7):

Tabell 7. Schema över tänkbara kombinationer av uppnådda poster i SSU och position i parti och fackföreningsrörelse.

	Position i SAP/Fackföreningsrörelsen					
SSU-karriärens slutstation	Ej medlem/välj	Passiv välj	Valarb. aktivist	Lokal ledning	Central ledning	Funktio-närer
Ej medlem	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6
Passiv medlem	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6
Aktiv medlem	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6
Lokal ledning	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6
Central ledning	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	5.6
Funktionärer	6.1	6.2	6.3	6.4	6.5	6.6

Vilket utfall bör vi förvänta oss om vi betraktar SSU som den socialdemokratiska apparatens främsta skolningsmekanism? Ser vi utfallet från en SSU-generations synpunkt bör merparten hamna i tabellens diagonal, dvs i cellerna 1.1, 2.2, 3.3, 4.4, 5.5, 6.6. Petersson lämnar inga systematiserade data om förbundsstyrelseledamöternas senare karriär. 13 % har blivit landstingsmän, 24 % har suttit i kommunalnämnd och drätselkammare. I partidistrikts- och kvinnodistriktsstyrelser återfinns inte mindre än 37 %, i partistyrelsen 15 %.²⁶ Tyvärr redovisar Petersson inga data om karriären i fackförbunden, lika lite som hans data upplyser om hur många av förbundsstyrelseledamöterna som *totalt* kommit att få ledande poster inom parti, fackföreningsrörelse och övriga organisationer inom den socialdemokratiska intressesfären. Skall vi använda tabell 7 verkar dock slutsatsen rimlig att merparten hamnat i cellerna 5.5 och 5.6 med en mindre del i 5.4 och lägre.

En indirekt belysning av detta får vi genom att sammanställa de data som Petersson ger av förbundsstyrelseledamöternas sociala karriär.

Tabell 8. Social karriär för SSU:s förbundsstyrelseledamöter.

	Socialgrupp I i %	Socialgrupp II i %	Socialgrupp III i %
Föräldrarnas yrke	4	27	68
Yrke vid invalet i FS (ålder i genomsnitt 27-28)	11	56	39
Yrke vid mättillfället (dvs 1968)	53	39	8

²⁵ Petersson, a.a., s. 120. Peterssons sammanställning visar på en stark stegring de senaste åren (ss. 119-120).

²⁶ Ibid. tabell 21, s. 51 och tabell 22, s. 53.

Källa: Petersson A.a., tabell 14 och 24 (s. 46 resp. s. 57)

En stor grupp av dem som vid invalet i förbundsstyrelsen och vid mättillfället har hamnat i socialgrupp två utgörs av ombudsmän och funktionärer i den socialdemokratiska delen av arbetarrörelsen, och i socialgrupp 1 hamnar ledande stats- och organisationstjänstemän, liksom riksdagsmän.²⁷ Dessa data styrker således antagandet om att majoriteten av FS-ledamöterna hamnar i cell 5.5 och 5.6 enligt tabell 8.

Tabell 7 ovan kan användas för att illustrera också andra resonemang och peka på problem när det gäller att analysera de politiska öden som möter SSU:are från andra än den högsta nivån. Förskjutningar från diagonalcellerna i en sådan riktning att man från ett lågt värde i SSU når ett högre i parti/fackförening kan man karakterisera som en effekt av *andra karriärstrukturers inverkan* (främst fackföreningsrörelsen och kommunalpolitisk aktivitet). Förskjutning från ett högt värde i SSU till ett lägre i partifackförening etc anger däremot *passivisering*. Det kan i sin tur vara uttryck för ändrade materiella faktorer (nytt jobb, ny bostadsort, giftermål etc) och/eller (en därmed sammanhängande) ideologisk förskjutning. Dessa faktorer kan leda till att grupper av individer lämnar socialdemokratins influensområde över huvud taget.

Vilken roll spelar SSU-bakgrunden för det urval av ledande kadrer på central-, distrikts- och lokalnivå som tillsammans konstituerar en socialdemokratisk partikongress?²⁸ Den post man haft i SSU som mest fördelar sig för ombuden enligt tabell 9:

Tabell 9. Ombuden vid SAP:s kongress 1969 och deras högsta SSU-post.

1. Ej med i SSU	28 %	
2. Medlem i SSU	33 %	
3. Ordförande i klubb eller krets	16 %	
4. Med i distriktsstyrelse	18 %	
5. Med i förbundsstyrelse	6 %	(N=332)

Det är en påfallande stor grupp av ombuden som inte har någon mera avancerad SSU-bakgrund.²⁹ Det inflytande som en post i SSU medför förefaller att "översättas" främst till positioner inom partiets struktur (se tabell 10)

Tabell 10. Andel medlemmar i SAP:s distriktsstyrelser med olika SSU-bakgrund.

Position i SSU	Ej medlem	Medlem	Lokala ordf.poster	SSU-distrikts- och förbundsstyrelse
Procent i SAP:s distriktsstyr.	25	26	36	47

Det är alltså närmast dubbelt så vanligt bland dem som haft en hög position i SSU att återfinnas i SAP:s distriktsstyrelse än bland övriga ombud. Något sådant samband mellan position i SSU och i fackföreningsrörelsen finns inte bland ombuden vid 1969 års partikongress.

De uppgifter som redovisas i tabellerna 8, 9, 10 ger en ofullständig bild av SSU:s roll för reproduktionen av SAP. För att kunna besvara frågan om SSU:s förhållande till den socialdemokratiska apparaten i stort – parti, fackföreningsrörelse, organisationer av typ HSB och

²⁷ Ibid. tabell 24, s. 57 och s. 59. Vid en tidsindelning i två perioder – inval i förbundsstyrelsen före och efter 1943 – sjunker andelen från socialgrupp III vid invalstillfället från 50 % för den tidigare till 16 % för den senare gruppen med en motsvarande ökning för socialgrupp I och II (diagram 2, s. 58).

²⁸ Några av partidistrikten är stora distrikt, dvs har många ombud, och ett större antal av dessa är vad vi kallat "lokala ledare" – det gäller i första hand partidistriktet i Skåne, Östergötland, Göteborg och Stockholm.

²⁹ Kategorin "medlem" innefattar även dem som haft andra styrelseposter än ordförande i klubb eller krets, dvs andelen styrelseaktiva som redovisats hade rimligen varit större, om inte denna brist i frågeformuläret förelegat.

ABF, statlig och kommunal förvaltning i viss utsträckning – krävs mycket mer material. De problem som tabell 7 reser har påvisats, inte lösts.

Summering

Vad jag velat peka på i dessa resonemang kring Carl Gunnar Peterssons bok om SSU är främst tre saker.

För det första måste SSU förstås inom ramen för en analys av den socialdemokratiska apparaten i stort. SSU:s särmärke som ungdomsorganisation är att den förbereder inte bara för aktivitet i moderpartiet utan även i fackföreningsrörelsen och andra breda, socialdemokratiskt dominerade rörelser som Hyresgäströrelsen, ABF etc. Genom socialdemokratins ställning i Sverige är SSU också en viktig språngbräda för karriär i statlig och kommunal förvaltning. Detta förhållande påverkar starkt SSU:s sammansättning, organisationsform, ideologi och arbetssätt.

För det andra har jag försökt påvisa det faktiska sambandet mellan SSU- och SAP-karriär. Det tycks, med tillgängliga data, som om höga poster i SSU leder till höga poster i partiet, men att alla höga poster i partiet inte besätts av SSU:are.

Vidare hävdar jag att det finns ett klart samband mellan en förskjutning i SSU:s sociala bas (från industriarbetare till ett betydande inslag av gymnasister) och SSU:s sedan 1950-talet tilltagande politiska och ideologiska profilering. Jag har försökt åskådliggöra detta samband genom resonemang kring två organisatoriskt centrala processer, rekrytering och skolning. Jag har vidare försökt peka på hur dessa, via föreställningen om organisationens ”rekryteringsfält”, ”översätter” en förskjutning i social bas till ideologisk förändring.